

MAKTABDA INGLIZ TILI ORQALI TANQIDIY FIKRLASHNI
RIVOJLANTIRISH USULLARI VA TEXNIKALARI

Ashurova Sevinch Davlat qizi

Axborot texnologiyalari va menejment universiteti

Filologiya tillarni o'qitish (ingliz tili) yo'nalishi talabasi

Anotatsiya: Ushbu maqola maktablarda ingliz tili darslari orqali o'quvchilarda tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish masalalarini o'rganadi. Tanqidiy fikrlashning nazariy asoslari, ingliz tili o'quv jarayonidagi o'rni va amaliy yondashuvlar tahlil qilinadi. Maqolada interfaol metodlar, loyiha asosidagi ta'lim va madaniy kompetensiyalarni rivojlantirish kabi strategiyalar orqali o'quvchilarning analitik va ijodiy fikrlash qobiliyatlarini oshirish yo'llari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, o'qituvchining fasilitator sifatidagi roli va ta'lim jarayonida ochiq savollarning ahamiyati ta'kidlanadi. Ushbu yondashuvlar o'quvchilarni nafaqat til o'rganishda, balki global fuqarolik va shaxsiy rivojlanishda muvaffaqiyatga tayyor-lashga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: Tanqidiy fikrlash, kognitiv va kommunikativ faoliyat, interfaol metodlar, loyiha asosidagi ta'lim, madaniy kompetensiya, o'qituvchi roli, analitik fikrlash, ijodiy fikrlash.

**Methods and techniques for developing critical thinking through
English at school.**

Ashurova Sevinch Davlat qizi

*University of Information Technologies and Management Student of
Philology, Language Teaching (English)*

Abstract: This article examines the issues of developing critical thinking skills in students through English language lessons in schools. The theoretical foundations of critical thinking, its role in the English language learning process, and practical approaches are analyzed. The article considers ways to improve students' analytical and creative thinking skills through strategies such as interactive methods,

project-based learning, and the development of cultural competencies. It also emphasizes the role of the teacher as a facilitator and the importance of open-ended questions in the educational process. These approaches serve to prepare students for success not only in language learning, but also in global citizenship and personal development.

Keywords: Critical thinking, cognitive and communicative activities, interactive methods, project-based learning, cultural competence, the role of the teacher, analytical thinking, creative thinking.

KIRISH (INTRODUCTION)

Barchamizga ma'limki, raqamli texnologiyalar dunyo bo'ylab o'qitish va o'qitish jarayonini o'zgartirib va kundalik hayotimizning ajralmas qismiga aylandi. Zamonaviy jamiyatda ta'lim sifatiga o'qituvchining samarali aralashuvi yoki chet tili darslarida q'llaniladigan ta'lim texnologiyalari yoki resurslari ta'sir qiladi. Demak, raqamli texnologiyalar nafaqat ta'lim jarayonini tezlashtiradi va sezilarli darajada osonlashtiradi, balki o'quvjarayonini yanada interaktiv va kognitiv qiladi. Binobarin, axborot texnologiyalarini o'quv jarayoniga tatbiq etish nafaqat har qanday muammoli masalalarni (*passivlik, yomon baho, qoloqlik, charchoq va hokazo*) hal qilishda yordam beradi, balki idrok etish nuqtai nazaridan, tanlab olish jarayonida shaxsning ijodiy salohiyatini ham boshqaradi.

Zamonaviy ta'lim tizimida maktab o'quvchilarida tanqidiy fikrlash ko'nikma-larini shakllantirish muhim pedagogik vazifalardan biriga aylandi. Tanqidiy fikrlash – bu ma'lumotni tahlil qilish, baholash va asosli xulosalar chiqarish qobiliyatini anglatadi, bu esa o'quvchilarga nafaqat akademik muvaffaqiyat, balki hayotning turli jabhalarida muammolarni ijodiy yechish imkonini beradi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METOD (LITERATURE REVIEW)

Ingliz tili o'quv predmeti sifatida maktablarda ushbu ko'nikmalarni rivojlantirish uchun keng imkoniyatlar taqdim etadi, chunki chet tili o'rganish jarayoni o'quvchilarni yangi lingvistik va madaniy kontekstda fikrlashga undaydi. Ushbu maqola maktablarda ingliz tili darslari orqali tanqidiy fikrlashni shakllantirishning nazariy asoslari, amaliy yondashuvlari va ushbu jarayonning ta'limdagi ahamiyatini

o'rganadi. Tanqidiy fikrlashning ta'limdagi o'rni ko'plab olimlar, jumladan, Bloom (1956) va Anderson va Krathwohl (2001) tomonidan o'rganilgan. Bloom taksonomiyasiga ko'ra, tanqidiy fikrlash bilimlarni eslab qolish va tushunishdan tashqari, tahlil qilish, baholash va yaratish kabi yuqori darajadagi kognitiv jarayonlarni o'z ichiga oladi. Boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun bu jarayonlar oddiy, ammo maqsadli faoliyatlar orqali rivojlantirilishi mumkin. Ingliz tili darslari bu jarayon uchun qulay muhit yaratadi, chunki til o'rganish o'quvchilarni yangi tushunchalarni o'zlashtirishga, ularni o'z tajribalari bilan solishtirishga va ijodiy fikr yuritishga undaydi. Masalan, oddiy so'z boyligini o'rganish jarayonida o'quvchilar so'zlarning ma'nolarini turli kontekstlarda tahlil qilishlari, sinonim va antonimlarni aniqlashlari yoki so'zlarni o'zlarining shaxsiy tajribalariga bog'lab ishlatishlari mumkin. Ingliz tili o'quv dasturlari maktablarda ko'pincha o'yin asosidagi va interfaol metodologiyalarga tayanadi, bu esa tanqidiy fikrlashni rivojlantirish uchun qulay zamin yaratadi. Masalan, "Think-Pair-Share" usuli o'quvchilarni avval mustaqil ravishda fikr yuritishga, so'ngra juftlikda muhokama qilishga va yakunda umumiy guruhda o'z mulohazalarini baham ko'rishga undaydi. Bunday faoliyatlar nafaqat til ko'nikmalarini, balki muammolarni tahlil qilish va hamkorlikda yechim topish qobiliyatini ham rivojlantiradi. Shu bilan birga, ingliz tili darslarida hikoya yoki dialog asosidagi vazifalar o'quvchilarni qahramonlarning xatti-harakatlarini baholashga, muqobil yakunlar taklif qilishga yoki voqealarni turli nuqtai nazardan sharhlashga jalb qiladi. Bu jarayon o'quvchilarda empatik va reflektiv fikrlashni shakllantirishga xizmat qiladi.

Tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda o'qituvchining roli muhim ahamiyatga ega. O'qituvchi faqat bilim uzatuvchi sifatida emas, balki o'quvchilarni savol berishga, shubhalanishga va o'z fikrlarini asoslashga undovchi fasilitator sifatida harakat qilishi lozim. Masalan, "Why do you think so?" yoki "What if...?" kabi ochiq savollar o'quvchilarni chuqurroq fikrlashga va o'z mulohazalarini dalillar bilan mustahkamlashga yordam beradi. Ingliz tili darslarida bunday savollar til o'rganish jarayoniga integratsiyalashganda, o'quvchilar nafaqat lingvistik bilimlarni, balki mantiqiy va ijodiy fikrlash ko'nikmalarini ham egallaydilar. Bundan tashqari,

o'qituvchilar turli xil ta'lim resurslaridan, masalan, multimedia materiallari, interaktiv doskalar yoki onlayn platformalardan foydalanish orqali o'quvchilarni qiziqtirishi va ularning analitik qobiliyatlarini rivojlantirishi mumkin. Boshlang'ich sinflarda ingliz tili orqali tanqidiy fikrlashni shakllantirishning muhim jihatlaridan biri madaniy kompetensiyalarni rivojlantirishdir. Chet tili o'rganish o'quvchilarni yangi madaniyatlar, qadriyatlar va dunyoqarashlar bilan tanishtiradi, bu esa ularning dunyoni kengroq ko'rishga va turli nuqtai nazarlarni hurmat qilishga yordam beradi. Masalan, ingliz tilidagi bayramlar, an'analar yoki adabiyot haqidagi muhokamalar o'quvchilarni o'z madaniyati bilan taqqoslashga, farq va o'xshashliklarni aniqlashga va bu jarayonda tanqidiy mulohaza yuritishga undaydi. Bu nafaqat til o'rganishni mazmunli qiladi, balki o'quvchilarda global fuqarolik ongini shakllantirishga xizmat qiladi.

MUHOKAMA (DISCUSSION)

Amaliy yondashuvlarda loyiha asosidagi ta'lim (Project-Based Learning) usuli alohida o'rin tutadi. O'quvchilar guruhlarda kichik loyihalar, masalan, "Mening orzuimdagi shahar" yoki "Hayvonlarni himoya qilish" kabi mavzularda ishlaydilar, bu jarayonda ingliz tilida o'z g'oyalarini ifodalashadi, ma'lumot to'playdilar, tahlil qiladilar va taqdimot tayyorlaydilar. Bunday loyihalar o'quvchi-larni mustaqil ravishda fikr yuritishga, muammolarni ijodiy yechishga va guruhda ishlashga o'rgatadi. Shu bilan birga, loyihalar o'quvchilarda o'z ishlarini baholash va refleksiya qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi, bu tanqidiy fikrlashning muhim komponentidir. Ushbu yondashuvlarning samaradorligi ko'plab tadqiqotlar, jumladan, Halpern (1998) va Facione (2000) ishlarida tasdiqlangan. Ularning fikricha, tanqidiy fikrlash ko'nikmalari maqsadli ta'lim strategiyalari orqali erta yoshda shakllantirilganda, o'quvchilarning uzoq muddatli akademik va shaxsiy muvaffaqiyatiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Ingliz tili darslari bunda o'ziga xos platforma bo'lib xizmat qiladi, chunki til o'rganish jarayoni tabiiy ravishda o'quvchilarni muammolarni tahlil qilishga, ijodiy fikrlashga va o'z pozitsiyalarini himoya qilishga undaydi.

Tanqidiy fikrlash - bu vaziyat yoki hodisani ob'ektiv baholash, kiruvchi ma'lumotlarni qayta ishlash, muayyan xulosalar chiqarish va o'z e'tiqodlarini shakllantirish qobiliyati. Tahlil qilish va bashorat qilish, qarorlar qabul qilish, resurslar, yechimlar va yechimlarni izlash va yaratish qobiliyati. Bu shuningdek, odatiy bo'lmagan fikrlash qobiliyatini ham talab qiladi.

Tanqidiy fikrlashni natija sifatida o'rgatib bo'lmaydi. Agar biz o'quvchiga: "Xo'sh, keling, tanqidiy fikrlaylik, biz bu savollarga javob berishimiz va sarlavhalarni moslashtirishimiz kerak", desak, ular: "Men tinglayapman, lekin eshita olmayapman" yoki "Men harakat qilyapman, buni qilishga harakat qilyapman, tanqidiy fikrlayapman, lekin qanday qilishni bilmayman", deb javob berishadi.

Tanqidiy fikrlash va mantiqni o'rganish juda keng qamrovli, murakkab jarayon. Tanqidiy fikrlash til va nutqni o'rganish jarayonida, natija sifatida emas, balki jarayon sifatida o'rgatilishi kerak. Butun jarayon individual harakatlarga bo'linishi va individual ravishda o'qitilishi kerak.

Amerikalik psixolog Benjamin Blum o'quvchilarning yuqori darajadagi fikrlashini rivojlantirish uchun o'quv maqsadlari piramidasidan foydalangan holda darslarni rejalashtirishni taklif qildi. Bu usul dars materialini yaxshiroq tuzishga yordam beradi: o'qituvchi nafaqat o'quvchilar bilan yangi ma'lumotlarni baham ko'radi, balki ularga tushunish, baholash va uni real hayotda qo'llashga ham yordam beradi. Bu usul o'qituvchilarga o'quv jarayonini kuzatishni osonlashtiradi. Blumning o'quv maqsadlari piramidasi - bu fanni o'zlashtirish darajalarini tavsiflovchi o'quv maqsadlari ierarxiyasi. Piramidadan foydalanib, o'qituvchilar darslarni shunday rejalashtirishlari mumkinki, o'quvchilar dars materiallari bilan shug'ullanishlari, ularni tanqidiy baholashlari va o'zlari xulosalar chiqarishlari mumkin. Bunga erishish uchun Bloom axborot bilan bog'liq oltita asosiy harakatni aniqladi.

NATIJALAR (RESULTS)

Keling, ingliz tilidan Yagona Davlat imtihonining yozma qismining 10-topshirig'ini ko'rib chiqaylik. Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish uchun biz sarlavhalarni ko'rib chiqishdan boshlaymiz: har bir sarlavhaga beshta assotsiatsiyani belgilaymiz - bitta ijobiy, bitta salbiy, bitta shaxs (masalan, Rojdestvo bilan bog'liq

kimdir), bitta ob'ekt va bitta fe'l. Siz shartlarni xohlaganicha o'zgartirishingiz va o'zgartirishingiz mumkin.

Ingliz tilidan Yagona Davlat imtihonining og'zaki qismining 3-topshirig'ida yumshoq ko'nikmalar va tanqidiy fikrlashni rivojlantirish uchun siz o'quvchilarga vazifaning faqat birinchi qismini - suhbatga kirishni taklif qilishingiz mumkin. Keyin biz ulardan to'rtta toifadagi savollarni bashorat qilishni so'raymiz: men eshitishim mumkin bo'lgan narsalar; suhbatda ahamiyatsiz bo'lishi mumkin bo'lgan savollar; men javob bermoqchi bo'lgan savollar; va qiyin bo'lishi mumkin bo'lgan savollar. Darsda "See Think Wonder" texnikasidan foydalanish bo'lim yoki joriy dars tushunchalarini mustahkamlashga yordam beradi va muloqot ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Bu usul darsning istalgan bosqichida qo'llanilishi mumkin. O'quvchilar ikki kishilik guruhlariga bo'linib, rasmni muhokama qilishadi va quyidagi savolga javob berishadi:

What do I see? (*Men nimani ko'rayapman?*)

What do I think? (*Bu meni nimaga o'ylantirmoqda?*)

What does it make me wonder? (*Men nimani ko'ryapman?*)

Ushbu tanqidiy fikrlashni rivojlantirish texnikasining asosiy xususiyati "o'z tadqiqot faoliyati orqali o'z bilimlarini oshirish"dir.

Ingliz tili darslarida tanqidiy fikrlashni rivojlantirishning ushbu usullari sinf ishlarini yanada samarali, qiziqarli, ijodiy va eng muhimi, samarali qiladi. Ingliz tilini o'qitishda tanqidiy fikrlashni rivojlantirish o'quvchilarda ijtimoiy ahamiyatga ega, axloqiy va qadriyatlarga asoslangan xulq-atvor motivlarini rivojlantirishga, ularning ijtimoiylashuvini yaxshilashga, ijodkorlik va mulohaza yuritishni rivojlantirishga, tashabbuskorlik, muloqot va dinamizmni rivojlantirishga yordam beradi - bularning barchasi o'quvchining ehtiyoj-motivatsion, operatsion va texnik ko'nikmalarini rivojlantirish uchun juda muhimdir.

Ingliz tili darslarida tanqidiy fikrlashni rivojlantirish o'qituvchilarga sinfda ochiqlik va hamkorlik muhitini yaratishga; o'rganishda tanqidiy fikrlash va mustaqillikni rag'batlantiradigan samarali usullar tizimidan foydalanishga; o'z

ishlarini aniq tahlil qilishga imkon beradi; va boshqa o'qituvchilar uchun qimmatli professional ma'lumotlar manbaiga aylanadi.

XULOSA (CONCLUSION)

Xulosa qilib aytganda, maktablarda ingliz tili orqali tanqidiy fikrlashni shakllantirish nafaqat til ko'nikmalarini rivojlantirish, balki o'quvchilarni XXI-asrning murakkab dunyosiga tayyorlash uchun muhim strategiyadir. O'qituvchilar tomonidan qo'llaniladigan interfaol metodlar, ochiq savollar, loyiha asosidagi ta'lim va madaniy kompetensiyalarni rivojlantirish kabi yondashuvlar o'quvchilarda analitik, reflektiv va ijodiy fikrlashni rivojlantirishga xizmat qiladi. Ushbu jarayon nafaqat akademik muvaffaqiyatga, balki o'quvchilarning shaxs sifatida rivojlanishiga va global jamiyatning faol a'zolariga aylanishiga yordam beradi. Kelgusida bu sohada qo'shimcha tadqiqotlar va amaliy ishlanmalar ta'lim tizimini yanada takomillashtirishga xizmat qiladi.

Ushbu texnologiyalardan foydalanish darsdagi har bir o'quvchi uchun nutq mashqlari vaqtini sezilarli darajada oshiradi, barcha guruh a'zolari materialni tushunishini va turli xil ta'lim va rivojlanish vazifalarini hal qilishini ta'minlaydi. O'qituvchi, o'z navbatida, o'quvchilarning mustaqil ta'lim, kognitiv va kommunikativ faoliyatining tashkilotchisiga aylanadi, o'quv jarayonini takomillashtirish, o'quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish va ularning yaxlit shaxsiy rivojlanishini rag'batlantirish imkoniyatlarini yaratadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI (REFERENCES)

1. Batirxanova, G. B., "Ingliz tili darslarida tanqidiy fikrlashni rivojlantirish", Pedagogika fanlari va amaliyoti. 2019, № 4 (26).
2. Zair-Bek, S. I., "Darsda tanqidiy fikrlashni rivojlantirish: Umumiy ta'lim muassasalari o'qituvchilari uchun qo'llanma", Moskva: Prosveshchenie, 2011, 223 bet.
3. Chizhakovskaya, Ya. I., "Ingliz tili darslarida tanqidiy fikrlash texnologiyasidan foydalanish", Maktabda xorijiy tillar. 2018, № 12

4. Суяров Адхам Бегмурадович, КУЛЬТУРА ОБЩЕНИЯ КАК ОСНОВА РАЗВИТИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА. ILM XALQARO JURNALI Выпуск 3, 2025, *Karshi* ISSN: 3060-4583 VOLUME2,ISSUE1,2025
5. Суяров Адхам Бегмурадович, Boshlang'ich sinf o'quvchilarini kreativ fikrlashga o'rgatishning zamonaviy usullari. Maktabgacha va maktab ta'limi. 2025-yil, oktabr, 10-son "*Tadbirkor va Ishbilarmon*" MChJ. Toshkent
6. Адхам Бекмурадович Суяров, CEFR КАК ИНДИКАТОР УРОВНЯ ЯЗЫКА. СОЦИАЛЬНЫЕ НАУКИ научный, общественный и исторический журнал 2024/3(11)-son, *QarMII "INTELLEKT"*.
7. Suyarov Adkham Begmuradovich, INDEPENDENT WORK OF STUDENTS. ISSN: 2692-5206, Impact Factor: 12,23 *American Academic publishers*, volume 05, issue 02, 2025 Journal:
<https://www.academicpublishers.org/journals/index.php/ijai>
8. Abdullaev, A. (2020). Boshlang'ich ta'limda innovatsion pedagogik texnologiyalar. Toshkent: Fan va Texnologiya, 245-b.
9. Qodirova, M. (2018). Chet tili o'qitishda zamonaviy yondashuvlar. Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti Nashriyoti, 180-b.
10. Rahmonova, S. (2022). Ta'limda tanqidiy fikrlashni rivojlantirish strategiyalari. "Ta'lim va Innovatsiya" jurnali, 3-son, 45-52-b, Toshkent: Ilm-Ziyo Nashriyoti.